

Η πολιτική ως σύμπτωμα στις κωμωδίες του ελληνικού θεάτρου και κινηματογράφου

Μαρία Παραδείση*

Περίληψη

Το άρθρο αυτό αποτελεί προσπάθεια ανίχνευσης του πολιτικού στοιχείου στις κωμωδίες του ελληνικού θεάτρου και κινηματογράφου (σκιαγράφηση των ανθρώπων που ασκούν την εξουσία και των πολιτικών ήθων του τόπου) και επισήμανση του έντονου ψυχαγωγικού χαρακτήρα τους.

Εισαγωγή

Το πολιτικό στοιχείο, εξ' ορισμού αποκλεισμένο από τη θεατρική και κινηματογραφική παραγωγή της μετεμφυλιακής Ελλάδας, καταφέρνει να παρεισφρύσει με τη μορφή σύντομων νύξεων σε σημαντικό αριθμό έργων. Στη δεκαετία του '60 όμως, σε περιορισμένο αριθμό κωμωδιών (το γένος των ταινιών ως ένα σημείο «νομιμοποιεί» την ένταση των σατιρικών καταγγελιών τους), η παρουσία του υπερβαίνει τα στενά αυτά όρια σε θεατρικά έργα και ταινίες που κριτικάρουν έντονα τα κοινοβουλευτικά μας ήθη. Ανάμεσα σ' αυτά έχουν επιλεγεί τρία θεατρικά έργα που έχουν μεταφερθεί και στον κινηματογράφο λόγω της μεγάλης εμπορικής τους επιτυχίας και μία ταινία σε πρωτότυπο σενάριο: α) ο *Τοπικός παράγων* του Παναγιώτη Καγιά που έχει μεταφερθεί στον κινηματογράφο με τίτλο *Οι εννιάκόσιοι της Μαρίνας* (1960) σε σενάριο

* Ειδικός επιστήμονας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Π. Καγιά, σκηνοθεσία Κ. Δούκα - Θ. Σαντά β) το *Ζητείται Ψεύτης* του Δημήτρη Ψαθά σε ομώνυμη κινηματογραφική διασκευή (1961) με σενάριο-σκηνοθεσία Γιάννη Δαλιανίδη γ) το *Υπάρχει και φιλότιμο* των Αλέκου Σακελλάρου - Χρήστου Γιαννακόπουλου με ομώνυμη και με τους ίδιους συντελεστές κινηματογραφική διασκευή (1965, σκηνοθεσία Α. Σακελλάρου) δ) η ταινία *Τζένη Τζένη* του Ντίνου Δημόπουλου (1966), σε σενάριο Ασημάκη Γιαλαμά - Κώστα Πρετεντέρη¹.

Στην ανάλυση που ακολουθεί έχει χρησιμοποιηθεί το θεατρικό κείμενο για το πρώτο έργο και οι κινηματογραφικές ταινίες για τα τρία επόμενα για καθαρά πρακτικούς λόγους. Η Ελλάδα είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη κινηματογραφικού αρχείου αναγκάζοντας τον ερευνητή να συγκεντρώνει μόνος του και απ' όπου μπορεί το υλικό του². Στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση η ανομοιογένεια του υλικού είναι σχετική, γιατί οι κινηματογραφικές διασκευές στον παλιό ελληνικό κινηματογράφο κρατούσαν όλα τα στοιχεία του θεατρικού έργου.

Και τα τέσσερα έργα διακρίνονται για την ευρηματική κωμική πλοκή, τους ευφρείς διαλόγους, και το αναγνωρίσιμο των τύπων και χαρακτήρων τους, και καταλήγουν σε κοινές διαπιστώσεις για τους κανόνες της εγχώριας πολιτικής ζωής: πρωταγωνιστές του πολιτικού παιχνιδιού είναι οι κομματάρχες της επαρχίας και οι ιδιαίτεροι γραμματείς των πολιτικών, ενώ ο ρόλος των τελευταίων είναι ουσιαστικά διακοσμητικός. Συνήθης είναι η προικοδότηση και των ψήφων του κομματάρχη πεθερού, καθώς και η αλλαγή κόμματος, ενώ οι πελατειακές σχέσεις αποτελούν καθοριστικό στοιχείο της εγχώριας πολιτικής ζωής. Τα αποτελέσματα της άσκησης της πολιτικής εξουσίας είναι καταστροφικά ιδίως στην «άλλη Ελλάδα» της επαρχίας. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι και τα τέσσερα έργα καταφεύγουν στην ίδια δραματουργική μέθοδο περάτωσης της δράσης (στροφή στο ιδιωτικό), ενώ κυρίαρχος είναι ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας τους.

Η παρουσίαση-ανάλυση θα γίνει συγκριτικά για όλα τα έργα βάσει των κοινών διαπιστώσεων-θεμάτων που περιέχουν αφού προηγηθεί μια σύντομη αναφορά στο θεματολογικό τους πλαίσιο. Πριν περάσουμε όμως στη συστηματική προσέγγιση των επιμέρους θεμάτων θα πρέπει να τονιστεί ότι τα παραπάνω έργα (και πολύ περισσότερο από τα υπόλοιπα σύγχρονά τους) λείπει οποιαδήποτε ουσιαστική πολιτική αναφορά. Η αιτία των οποίων προβλημάτων, που αναφέρονται εν παρόδω, παίρνει καθαρά προσωπική διάσταση: οι δυσλειτουργίες που προκύπτουν από την άσκη-

ση της πολιτικής εξουσίας αποδίδονται στην ανικανότητα των εκπροσώπων της, ή στη διαφθορά των συνεργατών τους και χρησιμεύουν περισσότερο για την παραγωγή γκαγκ παρά για μια στοιχειώδη πολιτική προσέγγιση. Κι όμως δημιουργούνται και παίρνουν αξιοσημείωτες διαστάσεις.

Θεματολογικό πλαίσιο

α) Ο Τοπικός παράγων

Ο Σπύρος Δαλέγκος, ένας πανίσχυρος κομματάρχης της επαρχίας (πρώτος διδάξας ο Βασίλης Λογοθετίδης), καθορίζει απόλυτα την εκλογική μάχη στην περιοχή της Αρκαδίας με την «περιουσία» των εννιακοσίων ψήφων που κληρονόμησε από τον πατέρα του και προορίζει για προίκα της κόρης του Αννίτσας.

β) Ζητείται Ψεύτης

Ο Θόδωρος Πάρλας ή Ψευτοθόδωρος (Ντίνος Ηλιόπουλος), ένας φιλόδοξος νέος από την επαρχία με ιδιαίτερο ταλέντο και εφευρετικότητα στις ψευτιές «αυτοδιορίζεται» ιδιαίτερος γραμματέας του βουλευτή Φερέκη (Παντελής Ζερβός) και πολύτιμος βοηθός του σε κάθε δύσκολη περίπτωση.

γ) Υπάρχει και φιλότιμο

Η ταινία αναφέρεται στη δραματική έκπληξη που δοκιμάζει ο Υπουργός Εθνικής Ανασυγκρότησης και Περιθάλψεως Ανδρέας Μαυρογιαλούρος (Λάμπρος Κωνσταντάρας), όταν αποκαλύπτει ότι στην άσκηση των καθηκόντων του είχε αποκατασταθεί τελείως από τον κομματάρχη της επαρχίας Γκρουέζα (Διονύσης Παπαγιαννόπουλος) και τον ιδιαίτερο γραμματέα του Γιωργάκη (Ανδρέας Ντούζος).

δ) Τζένη Τζένη

Η κωμωδία αυτή περιγράφει την κομματική αντιπαράθεση δύο ισχυρών οικογενειών ενός αιγιοπελαγίτικου νησιού: του κομματάρ-

χη Σκούταρη (Διονύσης Παπαγιαννόπουλος) και του εφοπλιστή Κασανδρή (Λάμπρος Κωνσταντάρας). Ο πρώτος υποστηρίζει από ιδεολογική πεποίθηση τον υποψήφιο Γκόρτσο ενώ ο δεύτερος προσπαθεί να βγάλει βουλευτή τον ανιψιό του Νίκο Μαντά (Ανδρέας Μπάρκουλης) για την προάσπιση και μέσω της πολιτικής των οικονομικών του συμφερόντων.

Οι κομματάρχες της επαρχίας και οι γραμματείς των πολιτικών

Και τα τέσσερα έργα τονίζουν τον καθοριστικό ρόλο στο πολιτικό παιχνίδι των κομματάρχων της επαρχίας που ανάγονται στους ουσιαστικούς κυβερνήτες της περιφέρειας, και των ιδιαίτερων γραμματέων των πολιτικών που αποτελούν το δεξί τους χέρι στις αθηναϊκές δραστηριότητές τους. Χαρισματικές προσωπικότητες με μεγάλη ακτινοβολία και δύναμη πειθούς στους ψηφοφόρους που τους πιστεύουν (αν δεν τους φοβούνται) διακρίνονται για την ρητορική τους ικανότητα, την εφευρετικότητα και την ικανότητά τους να μετατρέπουν το μαύρο σε άσπρο³. Αδίστακτοι, παμπόνηροι και με ιδιαίτερα ελαστική συνείδηση έχουν μετατρέψει την πολιτική σε «επάγγελμα» ιδιαίτερα προσοδοφόρο⁴. Ειδικότερα η εξουσία του Σπύρου Δαλέγκου είναι τέτοια που καταφέρνει να ανατρέψει και αυτή την μυστικότητα της ψήφου⁵. Στα ιδιαίτερα ταλέντα τους συμπεριλαμβάνονται η συγγραφή των λόγων των πολιτικών (*Ζητείται ψεύτης, Υπάρχει και φιλότιμο*), αν όχι η πλήρης υποκατάστασή τους (*Τζένη Τζένη*)⁶, η διοργάνωση άψογων πολιτικών συγκεντρώσεων η πρόκληση «αυθόρμητου» ενθουσιασμού στο πλήθος η ενημέρωση του τύπου κατά το δοκούν για τις δραστηριότητες των προϊσταμένων τους (*Ζητείται ψεύτης, Υπάρχει και φιλότιμο*).

Ο διακοσμητικός ρόλος των πολιτικών

Με σαφή εξαίρεση τον *Τοπικό παράγοντα* η σκιαγράφηση των πολιτικών είναι επιεικώς απογοητευτική. Ανίκανοι, ανεύθυνοι και παθητικοί σ' όλες τις εκδηλώσεις της ζωής τους οι πολιτικοί α-

φήνουν την προσωπική και δημόσια ζωή τους να διαμορφώνεται ερήμην τους. Οι συνέπειες της συμπεριφοράς τους (που προφανώς συνεχίζει μια μακροχρόνια πολιτική κατάσταση) θ' αποδειχθούν τόσο καταστροφικές για τη ζωή του τόπου που στις δύο από τις τρεις περιπτώσεις (*Υπάρχει και φιλότιμο* και *Τζένη Τζένη*) θα προκαλέσουν την οδυνηρή έκπληξη των ίδιων των κεντρικών ηρώων.

Καταρχήν στα δύο από τα τέσσερα έργα οι «επαγγελματίες» πολιτικοί βρίσκονται «τυχαία» ή και παρά τη θέλησή τους στη θέση που βρίσκονται: στο *Υπάρχει και φιλότιμο* ο Ανδρέας Μαυρογιαλούρος είναι πολιτικός καριέρας από «οικογενειακή παράδοση»⁷: στο *Τζένη Τζένη* διεκδικητής του βουλευτικού αξιώματος είναι άκων ο Νίκος Μαντάς γιατί αυτή είναι η επιθυμία του θείου του εφοπλιστή Κασσανδρή. Αλλά και όσοι βρίσκονται με τη θέλησή τους στην εξουσία όπως ο βουλευτής Φερέκης (*Ζητείται ψεύτης*) αποδεικνύονται εξίσου ανίκανοι με τους δύο παραπάνω όχι μόνο να πάρουν κάποια σωστή πολιτική πρωτοβουλία αλλά και να συντάξουν ή έστω να διαβάσουν σωστά τους λόγους που τους γράφουν οι συνεργάτες τους. Ειδικότερα στο πρόσωπο του γέρο-Δαμαλά, του ηλικιωμένου Φερέκη και του απόντος Γκόρτσου εκτός από τους πολιτικούς-μαριονέτες σατιρίζεται και η «γεροντοκρατία» της πολιτικής στην Ελλάδα⁸.

Στον αντίποδα από κάθε άποψη των παραπάνω πολιτικών βρίσκεται ο υποψήφιος βουλευτής Ντίνος Δεντράκης στον *Τοπικό παράγοντα*. Ούτε όμως οι λαμπρές σπουδές του στις πολιτικές επιστήμες στο εξωτερικό, ούτε οι εκσυγχρονιστικές τάσεις και το ήθος του μπορούν να συναγωνιστούν στο ελάχιστο την γνώση και εμπειρία του Δαλέγκου στις «εκλογικές επιστήμες». Και μόνο χάρη στη βοήθεια της αγαπημένης του Αντίσας θα κερδίσει, εν αγνοία του, την προεκλογική μάχη γιατί εκείνη ως «κόρη του πατέρα της» θα τον πολεμήσει με τα ίδια μέσα⁹.

Οι ιδιαιτερότητες της πολιτικής μας ζωής:
η προικοδότηση του υποψήφιου
με τις ψήφους του πεθερού του,
— η αλλαγή κόμματος, οι πελατειακές σχέσεις

Στα δύο από τα τέσσερα έργα η προικοδότηση του υποψηφι-

ου με τις ψήφους του «πεθερού» του θα αποβεί αποφασιστική για την εκλογή του. Στον *Τοπικό παράγοντα* ο Δαλέγκος είναι αποφασισμένος να χρησιμοποιήσει τις ψήφους του για την καλύτερη αποκατάσταση της κόρης του¹⁰. Και χωρίς τη μεσολάβηση της Αντίσας και την αλλαγή των ψηφοδελτίων ο Δεντράκης, που επιδιώκει να εκλεγεί μόνον με «ψηφους κατά συνείδηση», θα έμενε εκτός Βουλής.

Όσον αφορά το *Τζένη Τζένη* ο εφοπλιστής Κασσανδρής βλέποντας ότι οι οικονομικές τους δυνατότητες δεν μπρούν να συναγωνιστούν την πολιτική υπεροχή του αντιπάλου του «σκηνοθετεί» έναν λευκό γάμο ανάμεσα στον ανιψιό του και την κόρη του Σκούταρη, Τζένη, έτσι ο Μαντάς παίρνει «προίκα» τις ψήφους του πατέρα της γεγονός που θα του εξασφαλίσει, μαζί με τη βοήθειά της (του γράφει τους εκλογικούς του λόγους), την βουλευτική έδρα. Το προξενείο αυτό δίνει άλλωστε την ευκαιρία στο Σκούταρη να αποδείξει όλο το μέγεθος της πολιτικής του δεξιοτεχνίας καθώς θα πρέπει να δικαιολογήσει στους οπαδούς του την «εν μια νυκτί» μεταστροφή του από το ένα κόμμα στο άλλο¹¹.

Εξίσου εύκολη όμως είναι και η αλλαγή κόμματος για ομάδες ολόκληρες ψηφοφόρων. Στον *Τοπικό παράγοντα* η σκληρή η συτηματική προσπάθεια του Δεντράκη να κερδίσει οπαδούς μιλώντας για βιομηχανική ανάπτυξη και κατάργηση του προσωπικού ρουσφετιού μένει άκαρπη. Αντίθετα αποτελεσματική αποδεικνύεται η πληρωμή από τον πατέρα του των χρεών των συμπατριωτών του στο καφενείο. Κι αυτή όμως η «πολιτική υποστήριξη» θα αποδειχθεί πύρρειος: οι «οπαδοί» του μόλις πληροφορηθούν ότι ο πανίσχυρος Δαλέγκος θα υποστηρίξει τελικά το Δαμαλά, τον εγκαταλείπουν υπέρ του τελευταίου αποδεικνύοντας την μεγαλύτερη εμπιστοσύνη τους στην συνήθη πολιτική της συναλλαγής. Και τα τέσσερα άλλωστε έργα παρουσιάζουν τις πελατειακές σχέσεις ως βασικό στοιχείο της πολιτικής μας ζωής: η ύπαρξη ή η απουσία τους είναι καθοριστική αυτές εξαρτάται η δυνατότητα απασχόλησης ή η ανεργία, η ύπαρξη έργων υποδομής και η κοινωνική πρόνοια¹².

Οι συνέπειες της άσκησης της πολιτικής εξουσίας

Με εξαίρεση το *Ζητείται ψεύτης* που διαδραματίζεται στην

Αθήνα και όπου η πολιτική διάσταση είναι σαφώς δευτερεύουσα οι αποκαλύψεις που κάνουν τα υπόλοιπα τρία έργα για τα αποτελέσματα της άσκησης της πολιτικής εξουσίας στην επαρχία είναι ιδιαίτερα ανησυχητικές. Η μεγαλύτερη κατάρπωση υπάρχει ασφαλώς στον *Τοπικό παράγοντα* όπου η φτώχεια, η αμάθεια και η έλλειψη υποδομής όχι μόνο δεν οδηγεί στη διαμαρτυρία και την προσπάθεια βελτίωσης των όρων ζωής των χωρικών αλλά και στην προσωπική διαφθορά τους. Και αποτελεί ασφαλώς τραγική ειρωνεία το γεγονός ότι ο Δεντράκης, που αγωνίζεται να θέσει ένα τέλος σ' όλα αυτά, θα εκλεγεί εν αγνοία του με τις παλιές μεθόδους που τα δημιούργησαν!

Αντίθετη τελείως είναι η στάση των χωρικών της εκλογικής περιφέρειας του Μαυρογιαλούρου. Όλα όμως τα διαβήματα και οι κινητοποιήσεις τους πέφτουν στο κενό καθώς απευθύνονται σε «ώτα μη ακουόντων» μεσαζόντων. Όταν ο υπουργός θα έρθει σε επαφή με την πραγματικότητα χωρίς τη μεσολάβηση των συνεργατών του (εξαιτίας ενός αυτοκινητιστικού δυστυχήματος), θα πληροφορηθεί με οδυνηρή έκπληξη: την πλήρη έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και έργων υποδομής¹³· τις αισχροκέρδεις των μεσαζόντων και το μέγεθος των δικών του ευθυνών· τη γενικότερη εγκατάλειψη της επαρχίας από το κράτος, τη συνεπαγόμενη εξάρτηση των αγροτών από τους κομματάρχες και τους τοκογλύφους· την περιστασιακή απασχόληση και το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο διαβίωσής τους.

Όσον αφορά το *Τζένη Τζένη* οι αποκαλύψεις θα έρθουν μετά τη γαμήλια τελετή όταν οι συγγενείς της Τζένης θα μεταφέρουν στο μέλλοντα βουλευτή τα αιτήματά τους. Έτσι ο κεντρικός ήρωας και μαζί του ο θεατής θα πληροφορηθεί ότι τα προβλήματα επιβίωσης στρέφουν τον κόσμο προς τη μετανάστευση με αποτέλεσμα την ερήμωση του τόπου ενώ οι κοινωνικές παροχές είναι εξευτελιστικές¹⁴. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι τα τρία προαναφερθέντα έργα είναι ανάμεσα στα ελάχιστα σύγχρονά τους όπου έστω και εμμέσως γίνεται αναφορά στα ουσιαστικά προβλήματα του τόπου και αυτά αποδίδονται στην ανυπαρξία της κρατικής μηχανής και την ανεπαρκεία των δημοκρατικών θεσμών· την έλλειψή τους «αντικαθιστούν» συγκεκριμένα άτομα που ασκούν την εξουσία ως «κράτος εν κράτει».

Δραματουργική μέθοδος περάτωσης της φιλικής δράσης. Η στροφή στο ιδιωτικό. Ο έντονος ψυχαγωγικός χαρακτήρας

Με εξαίρεση το *Ζητείται ψεύτης* όπου θα πρέπει να μιλήσουμε για σποραδικές «στροφές στο πολιτικό», τα υπόλοιπα τρία έργα περατώνονται με μια στροφή στο ιδιωτικό. Έτσι το κέντρο του ενδιαφέροντος του θεατή μεταφέρεται από τα πολιτικά προβλήματα του τόπου στα προσωπικά των κεντρικών ηρώων. Όσον αφορά τον *Τοπικό παράγοντα* το έργο τελειώνει με την αναγγελία των αρραβώνων του βουλευτή Δεντράκη (που ουδέποτε μαθαίνει τη μέθοδο με την οποία εξελέγη) με την Αννίτσα. Από την άποψη αυτή πρόκειται ίσως για το πιο διάτρητο “χάπυ έντ” γιατί στηρίζεται στην άγνοια του κεντρικού ήρωα και την αποστέρησή του από τη δυνατότητα να παρέμβει θετικά στα πράγματα ή τουλάχιστον να αποχωρήσει απ’ αυτό το στημένο παιχνίδι.

Αντίθετα άμεση συνέπεια των αποκαλύψεων της επαρχίας είναι αποχώρηση του Ανδρέα Μαυρογιαλούρου στο *Υπάρχει και φιλότιμο* από την πολιτική καθώς ανακαλύπτει ότι το «δύσκολο δεν είναι να είσαι υπουργός αλλά να είσαι κύριος». Την παραίτησή του «γιατί δεν είναι ικανός» για το λειτούργημα που του παραχωρήθηκε συνοδεύει όμως και η απόφασή του να τιμωρήσει δραστικά τους πρώην συνεργάτες τους με τη βοήθεια των χωρικών που του παρέχουν πληθώρα αποδεικτικών στοιχείων. Ταυτόχρονα ότι δεν είναι ικανός να κάνει στο δημόσιο βίο του είναι αποφασισμένος να το κάνει στον ιδιωτικό: «να κάνει κουμάντο στο σπίτι του».

Λιγότερο ριζική είναι απ’ αυτή την άποψη στο *Τζένη Τζένη* καθώς μετά το γάμο των δύο κεντρικών ηρώων έχουμε μια σταδιακή απομάκρυνση από το πολιτικό προς το ιδιωτικό: το κέντρο βάρους της φιλικής δράσης μετατοπίζεται από τη κομματική αντιπαράθεση στην εξέλιξη της σχέσης του νεαρού ζεύγους. Μέσω όμως της επαφής του με την πολιτική πραγματικότητα της γενετήριάς του και κυρίως μέσω της ουσιαστικής γνωριμίας του με τη Τζένη, ο Μαντάς φαίνεται για πρώτη φορά να συνειδητοποιεί τα όρια της «ευτυχίας και δυστυχίας» στον τόπο του και στην προσωπική του ζωή.

Τα παραπάνω παραδείγματα δείχνουν πόσο οι δυνατότητες που οι λίγοι πολιτικοί με καλές προθέσεις έχουν να παρέμβουν στο φαύλο κύκλο της πολιτικής είναι μηδαμινές: οι δομές του σαθρού πολιτικού μας συστήματος (συμπεριλαμβανομένης της νοο-

τροπίας των ψηφοφόρων) αποδεικνύονται τελικά τόσο σταθερές που δεν διαταράσσονται με ατομικές πρωτοβουλίες, ως μόνη ουσιαστική δυνατότητα διατήρησης της προσωπικής ηθικής του πολιτικού απομένει η εθελουσία έξοδός του απ' αυτό το σύστημα¹⁵.

Όμως η βαρύτητα αυτών των πολιτικών αποκαλύψεων μετατοπίζεται τελικά σε δεύτερη μοίρα με τη στροφή στο ιδιωτικό και το χάπυ εντ, ενώ πρωταρχικός παραμένει σ' όλη τη διάρκεια των έργων ο έντονος ψυχαγωγικός χαρακτήρας τους. Άλλωστε η ευστοχία των αλυσιδωτών γκαγκ επιτείνεται από τις ερμηνείες των άξιων κωμικών του θεάτρου που συνεισφέρουν στην απόδοσή τους όχι μόνο με τις γκριμάτσες και τις «μούτες» τους αλλά και μ' ολόκληρο το σώμα τους. Όλα τα επιμέρους στοιχεία αξιοποιούνται χιουμοριστικά, όπως για παράδειγμα οι «μακιαβελλικές» δυνατότητες των κομματάρχων και άλλων μεσαζόντων, η πλήρης ανικανότητα των «επαγγελματιών» πολιτικών ν' αυτοσχεδιάσουν ένα πολιτικό λόγο ή να διαβάσουν σωστά αυτούς που τους γράφουν άλλοι¹⁶: η υπεροχή του «θηλυκού μυαλού» απέναντι στα ανδρικά πολιτικά τερτίπια, το κλασσικό εύρημα της παρεξήγησης και αναγνώρισης¹⁷. Έτσι ίσως ο θεατής ν' «αποζημιώνεται» για τις αποκαλύψεις τους ή και να καθησυχάζεται για την ενδεχόμενη δική του εμπλοκή σε ανάλογες πελατειακές σχέσεις στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία της μετεμφυλιακής εποχής. Όμως τελικά στο ιδιωτικό και το χάπυ εντ, ελλοχεύει προφανώς και η συντηρητική διάσταση που παρουσιάζει ως αναπόφευκτη τη διαιώνιση της υπάρχουσας κατάστασης.

Επίλογος

Η ανάλυση που προηγήθηκε παρά τις θεματολογικές διαφορές που διακρίνουν τα τέσσερα έργα οδηγεί σε ορισμένες κοινές διαπιστώσεις που τονίζουν την πλήρη αναξιοπιστία του πολιτικού λόγου: Οι «αντιπρόσωποι» του λαού χαρακτηρίζονται από την πλήρη ανικανότητά τους σε κάθε επίπεδο, οι «αντ' αυτών» ασκούντες την εξουσία κομματάρχες καθώς και τα μεσαία στελέχη της εξουσίας αποτελούν την προσωποποίηση της πολιτικής διαφθοράς και της αισχροκέρδειας που έχει αναχθεί σε «επιστήμη». Η εγκατάλειψη της επαρχίας από το κράτος είναι συντριπτική. Οι πελατειακές σχέσεις, η προικοδότηση του υποψήφιου με τις ψήφους

του πεθερού του, η προκλητική αλλαγή κόμματος αποτελούν χαρακτηριστικά στοιχεία της πολιτικής μας ζωής.

Όσον αφορά τη μορφή των ταινιών χαρακτηριστική είναι η ιδιαίτερα επιτυχής κωμική διάσταση που αμβλύνει, μαζί με τη στροφή στο ιδιωτικό και το χάρπυ εντ, την πολιτική κριτική.

Σημειώσεις

1. Σε προηγούμενο άρθρο μας με τίτλο «Η παρουσίαση της γυναίκας στις «κομεντί» του ελληνικού κινηματογράφου» (*Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τεύχος 11/Ιούλιος 1993, σελ. 186), το *Τζένη Τζένη* είχε εσφαλμένως, σύμφωνα με μεταγενέστερη έρευνα, αναφερθεί ως προερχόμενο από θεατρικό έργο. Απλώς εκμεταλλεύεται στον τίτλο την εμπορική επιτυχία του έργου *Μαίρη Μαίρη* της Τζην Κερ που παίχτηκε την προηγούμενη χρονιά με πρωταγωνίστρια την Τζένη Καρέζη.

2. Κύρια πηγή είναι οι βρίθουσες διαφημίσεων τηλεοπτικές προβολές. *Οι εννιάκοιοι της Μαρίνας* δεν έχουν τουλάχιστον τελευταία εμφανισθεί στην οθόνη μας.

3. Ο Σπύρος Δαλέγκος για παράδειγμα «τύπος μαλαγάνα κομματάρχη επαρχιώτη» (σύμφωνα με τις σημειώσεις του συγγραφέα στον *Τοπικό παράγοντα*), είναι κάτοχος πολλών «διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας» δηλαδή νοθείας στο εκλογικό παιχνίδι. Αντίστοιχα ο Ψευτοθόδωρος στο *Ζητείται Ψεύτης* πείθει τους ψηφοφόρους του βουλευτή Φερέκη ότι τα αδύνατα ρουσφέτια τους βρίσκονται σε καλό δρόμο με βασικό όργανο ένα ψεύτικο τηλέφωνο.

4. Με εξαίρεση τον Σκούταρη που ασχολείται με την πολιτική από χόμπυ που όχι μόνο δεν του αποδίδει κανένα όφελος αλλά και τον γεμίζει χρέη, οι υπόλοιποι κομματάρχες και γραμματείς των πολιτικών επωφελούνται τα μέγιστα από την άσκηση των καθηκόντων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι Γκρούεζας και Γιωργάκης στο *Υπάρχει και φιλότιμο*: αποκλείουν στους πάντες την πρόσβαση στον υπουργό ενώ προωθούν με αξιοσημείωτη δεξιότητα προς υπογραφή και εκτέλεση μόνο τα μεγάλα έργα από τα οποία τα προσωπικά τους οφέλη από τις προμήθειες και τις «μίξεις» θα είναι ιδιαίτερα ψηλά.

5. Οι κάτοικοι των χωριών που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του ρίχνουν στην κάλπη τα έτοιμα ψηφοδέλτια που τους έχει στείλει σφραγισμένα την παραμονή των εκλογών χωρίς καν να ξέρουν το περιεχόμενό τους!

6. Ενδεικτική της εξουσίας του Σκούτερη είναι η φυσική απουσία του προστατευόμενου του Γκόρτσου από την προεκλογική καμπάνια (και την ταινία): ο Σκούταρης οργανώνει συγκεντρώσεις για λογαριασμό του, μιλάει αντ' αυτού, επιλέγει συνθήματα, «προγκάρει» τον αντίπαλό του, δε-

σμεύεται με υποσχέσεις για ικανοποίηση αιτημάτων, χρησιμοποιεί κάθε μέσον (από τις απειλές ως τα «καλοπιάσματα») για να υποβάλει τον υποψήφιό του.

7. Κατάγεται από μεγάλο «τζάκι» της επαρχίας, από πατέρα και παππού πολιτικούς.

8. Όταν ο Σκούταρης προτρέπει τους συμπολίτες του να ψηφίσουν «Γκόρτσο το παιδί του λαού», ένας υπερήλικας από τους παρισταμένους θα παρατηρήσει: «ε όχι και παιδί, αυτός είναι στην ηλικία μου». Ο κομματάρχης όμως θα τον βάλει αμέσως στη θέση του: «ε και, επειδή δηλαδή εσύ γέρασες από τα ογδόντα!».

9. Αφού ξεφύγει με πολύ έξυπνο τρόπο από την επιτήρηση του πατέρα της η Αννίτσα αντικαθιστά απλώς τα ψηφοδέλτια που εκείνος είχε ετοιμάσει με ισάριθμα του Δεντράκη.

10. Όπως αναφέρει προξενεύοντάς την εκτός από την προίκα της σε ρουχισμό έχει και «μετρητά» 900 ψήφους. Για να λογαριαστεί αυτή η προίκα αρκεί να πολλαπλασιάσει κανείς το 7 (βουλευτική αποζημίωση X 12 (μήνες) vx4 (χρόνια) βουλευτική θητεία).

11. Ο κομματάρχης πιστεύοντας ότι η κόρη του ερωτεύτηκε το Μαντά «εξηγεί» στο καφενείο ότι ο πρώην εκλεκτός του δεν εκπλήρωσε τις ανειλημμένες υποχρεώσεις του προς τους εκλογείς του και ότι προσπάθησε να εξαπατήσει και τον ίδιο τον κομματάρχη. Η επόμενη κίνησή του είναι να μετατρέψει τον Μαντά που περνάει «τυχαία» από κει από «ανιψιό του Κασσανδρή και εκπρόσωπο της πλουτοκρατίας» σε «γαμπρό του Σκούταρη» και «εκπρόσωπο του λαού».

12. Χαρακτηριστικά μπορούμε ν' αναφέρουμε ότι όταν ο Σκούταρης ψάχνει για εύσχημο αφορμή προσχώρησης στο αντίθετο κόμμα θα σκεφθεί να προσάψει στο Γκόρτσο ότι δεν ικανοποίησε συγκεκριμένα ρουσφέτια που βεβαίως εντάσσονται απολύτως στο κωμικό πνεύμα της ταινίας: «Διόρισες κύριε Γκόρτσο το γιο του Γιακουμή στη ΔΕΗ; Όχι. Έκανες παπά κύριε Γκόρτσο το Μήτρο τον Κούκουρα; Όχι. Γιατί κύριε Γκόρτσο; Γιατί λέει είχε κάνει μια πλαστογραφία στα παιδί στο παρελθόν!!». Εξίσου εύγλωττα παραδείγματα υπάρχουν και στις υπόλοιπες ταινίες με αποκορύφωμα τον *Τοπικό παράγοντα* όπου όλοι οι «οπαδοί» του Δεντράκη του ζητούν να ψηφίσει ένα νόμο που να τους κάνει όλους δημοσίους υπάλληλους!

13. Οι χωρικοί, θα προσπαθήσουν να περιποιηθούν την πληγή στο γόνατο της κόρης του βάζοντας επάνω στο τραύμα της καπνό ελλείψει οιαδήποτε άλλου αντισηπτικού.

14. «... έχει ερημώσει ο τόπος. Εδώ σήμερα θάμασταν πενήντα συγγενείς και είμαστε μόνο εννιά... τα ψάρια τα ψαρεύουμε και τα ξαναπτάμε στη θάλασσα». Ο ίδιος ο Μαντάς άλλωστε συνειδητοποιεί ότι οι χήρες παίρνουν σύνταξη «όσο στοιχίζει ένα ούισκυ στο Waldorf Astoria».

15. Το πολύ-πολύ να καταφέρει να τιμωρήσει τους διεφθαρμένους υφισταμένους του όπως ο Μαυρογιαλούρος στο *Υπάρχει και φιλότιμο* (οι οποίοι προφανώς θα δώσουν τη θέση τους σε παρόμοιους «συναδέλ-

φους» τους). Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε πως οι αποκαλύψεις του στον επιστήθιο φίλο του υπουργό των Εσωτερικών δεν επιφέρουν ανάλογο αποτέλεσμα.

16. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο Μαυρογιαλούρος σε πρόβα ενός λόγου του, που του έγραψε ο Γιωργάκης, θα μεταβάλλει στο «ζωογόνο αέρα» της επαρχίας του, σε «ζωοκτόνο» και θα μετατρέψει το ρήμα θα σας «εξασφαλίσωμεν» σε θα σας «εξαφανίσωμεν».

17. Οι αγρότες στο «Υπάρχει και φιλότιμο» αγνοώντας την πραγματική ταυτότητα του Μαυρογιαλούρου διανθίζουν την αφήγηση των προβλημάτων τους με «μούτζωμα» προς τη νοητή θέση του υπουργού, παιχνίδι στο οποίο συμμετέχει γρήγορα και ο ίδιος ο Μαυρογιαλούρος με μια έντονη διάθεση αυτοσαρκασμού.

